

REPERE ALE COOPERĂRII ROMÂNNO-CHINEZE ÎN A DOUA JUMĂTATE A SEC. XX: RELAȚIILE POLITICO-DIPLOMATICE

SANDA CINCĂ*

Abstract. *The article represents a synthesis of the relevant moments in the evolution of the politico-diplomatic relations between the People's Republic of China and the People's Republic/Socialist Republic of Romania from the second half of the 20th century. Divided into four distinct sections, the article will identify the establishment of the first Romanian-Chinese bilateral contacts, after which it will capture the circumstances and factors that determined the initiation and consolidation of Romanian-Chinese cooperation. Thirdly, the article will address Romania's position in the Sino-Soviet controversy that played an important role near Bucharest to Beijing and will finally highlight the contexts in which Romanian-Chinese solidarity was manifested.*

Keywords: *People's Republic of China; People's/Socialist Republic of Romania; Chinese Communist Party; Workers' Party/Romanian Communist Party; Romanian-Chinese cooperation; political-diplomatic relations; Romanian-Chinese solidarity;*

Articolul prezintă evoluția cooperării dintre România și China din perspectiva relațiilor politico-diplomatice începând din anul 1949, odată cu stabilirea relațiilor diplomatice dintre cele două state, și până în 1989, anul marcat de revoltele din Piața Tiananmen de la Beijing și de prăbușirea regimului comunist în România. Analiza noastră asupra inițierii și consolidării cooperării bilaterale dintre cele două țări se raportează, evident, la contextul politico-ideologic al perioadei Războiului Rece în care sistemul internațional era bipolar, împărțit în blocul occidental/capitalist și blocul comunist din care făceau parte atât statele din Europa Centrală și de Est (inclusiv România) cât și celelalte țări comuniste din Asia în frunte cu China.

Pentru a surprinde factorii care au contribuit la apropierea dintre cele două țări și de a evidenția apoi cele mai semnificative momente ale cooperării politice

* Cercetător științific dr., Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu” al Academiei Române.

bilaterale a fost necesar să ne raportăm la problemele din cadrul mișcării comuniste la care ambele țări erau parte, poziționarea față de evenimentele internaționale ale perioadei; disputa sino-sovietică care a debutat în anii '50 față de care România a încercat să manifeste imparțialitate, precum și la împrejurările în care regimul de la București a început procesul distanțării de Moscova. Demersul acestui articol este acela de a evidenția cele mai semnificative momente din evoluția cooperării româno-chineze și a surprinde particularitățile distincte ale relațiilor politice și diplomatice dintre cele două state care au împărtășit același ideal politico-ideologic în anii lor de „democrație populară”, în virtutea căruia s-a creat așa-zisa „solidaritate” româno-chineză.

Primele contacte româno-chineze

Primele contacte dintre China și România au avut loc după ce România a obținut independența în timpul războiului din 1877-1878, ce a fost consacrată prin Tratatul de la Berlin din 13 iulie 1878. Principele României, Carol I, adresa la 8/12 aprilie 1880 Împăratului Chinei, Guangxu, o scrisoare prin care făcea cunoscută independența României și afirma speranța că poate fi stabilită o bună și cordială prietenie între Regatul României și Imperiul Qing. Suveranul chinez a transmis răspunsul său prin intermediul misiunii diplomatice române de la Paris reprezentată de Mihail Kogălniceanu, la 26 ianuarie 1881. Acest schimb de mesaje reprezintă, în literatura de specialitate, oficializarea recunoașterii reciproce între cele două țări¹.

Primele tentative de stabilire a relațiilor diplomatice între România și China s-au înregistrat după încheierea Primului Război Mondial, când Victor Cădere, șeful Misiunii României în Siberia, recomanda guvernului român, la 26 mai 1920, ca parte a „programului titulescian de «consolidare a statului român»”, „înființarea «unui serviciu diplomatic de legăție la Tokyo și la Beijing, având atașat militar și naval comun pentru ambele legații și înființarea de urgență de consulate românești la Shanghai și la Harbin»”². Ulterior, diplomatul Aurel Vasiliu de la Legația României la Tokyo, făcea demersuri, în iulie 1928, în vederea înființării Legației României în China³. Ambele propuneri au rămas fără ecou.

Eforturile de stabilire a unor relații diplomatice au fost zădărnice de agresiunea Japoniei asupra Chinei din septembrie 1931. În 1939, guvernul Republicii China a propus guvernului României încheierea unui tratat de amicitie în vederea stabilirii de relații diplomatice între cele două state, propunere acceptată la 24 mai 1939, dar fără încheierea unui tratat. Republica China a desemnat un Trimis Extraordinar și Ministru Plenipotențiar pe lângă Regele Carol al II-lea care a fost acceptat de către suveranul român, dar fără a fi trimis un ministru român în China pe aceeași poziție. Erau astfel stabilite formal primele relații

¹ R. I. Budura (coord.), *Relațiile româno-chineze, 1880-1974: Documente*, București, Ministerul Afacerilor Externe și Arhivele Naționale, 2005, p. 7 și R. I. Budura (coord.), *Politica independență a României și relațiile româno-chineze, 1954-1975: Documente*, București, Arhivele Naționale ale României, 2008, p. 7.

² R. I. Budura, *op. cit.*, 2005, p. 7.

³ *Ibidem*, p. 8.

diplomatice între Regatul României și Republica China. În 1941 însă, în contextul invaziei japoneze, din cauza constrângerilor venite din partea alianțelor politico-militare ale vremii, România a fost nevoită să recunoască guvernul projaponez de la Nanjing, gest făcut și de Germania și Italia. În urma acestei recunoașteri, la 2 iulie 1941 Republica China a rupt relațiile diplomatice cu aceste țări, iar ministrul chinez Lone Liang aflat în misiune la București a fost rechemat de la post.⁴

După tentativa din 1930 de încheiere a unui tratat de amicitie, în 1939 s-au stabilit formal primele relații diplomatice, pentru ca în 1941 acestea să fie desăvârșite, dar nu cu guvernul național al Republicii China, ci cu guvernul projaponez de la Nanjing care nu era adevăratul reprezentant al Chinei. După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial soldat cu capitularea Japoniei, relațiile diplomatice ale României cu guvernul projaponez de la Nanjing nu mai aveau vreo validitate. Regimul de „democrație populară” instaurat în România după Actul de la 23 august 1944, va continua demersurile de a restabili relațiile diplomatice cu Republica China/ China naționalistă.

La Conferința de la Yalta din februarie 1945 în cadrul căreia s-a pecetluit soarta Europei de către cele trei puteri prin împărțirea continentului în două zone de influență, între URSS și SUA, s-a decis ca Republica China să rămână în zona de influență americană cu unele concesii în favoarea URSS. Însă încheierea războiului civil din China cu victoria comuniștilor asupra naționaliștilor chinezi a schimbat planurile marilor puteri.

La 20 august 1945, România a început demersurile pe lângă autoritățile sovietice pentru reluarea legăturilor diplomatice cu China, întrerupte în iulie 1941, de această dată cu guvernul național chinez, reprezentantul legitim al Republicii China. Demersurile au rămas fără rezultat deoarece autoritățile sovietice au tot amânat un răspuns pentru că anticipaseră victoria revoluționarilor comuniști chinezi.⁵

Reluarea relațiilor româno-chineze a fost posibilă după ce, la 1 octombrie 1949, Mao Zedong a proclamat Republica Populară Chineză (RPC) în Piața Tiananmen din Beijing. La 3 octombrie 1949, ministrul român al Afacerilor Externe, Ana Pauker, a transmis omologului său de la Beijing telegrama privind recunoașterea RPC de către România (fiind a treia țară după URSS și Bulgaria), care conținea și dorința guvernului român de a stabili relații diplomatice cu aceasta. Propunerea a fost acceptată la 5 octombrie 1949 prin răspunsul ministrului chinez al Afacerilor Externe, Zhou Enlai, care menționa „disponibilitatea guvernului popular central de a stabili relații diplomatice cu Republica Populară Română și de a se purcede la deschiderea de misiuni diplomatice, pe bază de reciprocitate, în capitalele celor două țări”⁶. Relațiile diplomatice dintre RPR și RPC au fost stabilite în aceeași zi la nivel de ambasadă (în februarie 1950 a fost înființată Ambasada română de la Beijing iar în august Ambasada chineză de la

⁴ *Ibidem*, p. 10.

⁵ *Ibidem*, pp. 11-12.

⁶ *Ibidem*, p. 12.

București), cărora, în timp, li s-au atașat agențiile economice și birourile atașatilor militari, reprezentanțele agențiilor de presă naționale (*Agerpres* și *China Nouă*) și corespondenții principalelor ziare (*Scânteia* și *Renmin Ribao*).⁷ De aici înainte, cele două republici cu regimuri de „democrație populară” își vor menține neîntrerupte contactele și relația pe toată perioada Războiului Rece. Potrivit ambadorului Romulus I. Budura, „dacă recunoașterea reciprocă din 1880 era motivată de o lăudabilă curtoazie internațională, de o înțelegere superioară a valorilor dreptului chemat să reglementeze relațiile dintre state, (...) stabilirea relațiilor diplomatice din 1949 avea o motivație eminamente ideologică”⁸.

*Factori determinanți în inițierea
și consolidarea cooperării româno-chineze*

La prima vedere, se poate constata că între România și China existau diferențe majore, că erau mai multe aspecte care le despărțeau decât care le uneau – acestea se aflau la o distanță geografică considerabilă una față de alta, fiind situate pe continente diferite; erau state de mărime diferită, China fiind „un stat de dimensiunea unui continent”⁹; aveau o pondere diferită la nivel internațional; existau însemnate diferențe culturale și religioase și nici nu a existat o tradiție a relațiilor bilaterale în sensul că nu exista o cunoaștere reciprocă a realităților politice, sociale și economice între state, a culturii și civilizației celor două națiuni –, de aceea ne propunem să căutăm acele aspecte comune și/sau concepții asemănătoare, acei factori determinanți care au dus la stabilirea și menținerea unei relații de colaborare foarte strânse de-a lungul anilor 1949-1989 atât în domeniul politico-diplomatic, cât și în domeniile economic, comercial, cultural, tehnico-științific etc.

În primul rând, a contat că „nu au existat litigii sau diferențe” între cele două state: „ambele națiuni avuseseră de suferit de pe urma dominației puterilor străine și ambele regimuri își propuneau să construiască o lume mai bună, în cooperare și întrajutorare”¹⁰. România și China pierduseră teritorii importante în favoarea Uniunii Sovietice iar China era cunoscută „ca un adversar al separatismelor teritoriale”¹¹. În al doilea rând, ambele țări aveau economii predominant agrare și aspirau către industrializare, proces care va fi demarat pe măsură ce-și vor fi câștigat acea libertate de mișcare necesară în relațiile economice externe.

Cel mai important factor care a contribuit la inițierea cooperării bilaterale a fost concepția politico-ideologică. Țări cu regim politic de „democrație populară”, s-au angajat simultan către construcția comunismului și o societate fără clase. Cele două partide comuniste, Partidul Comunist Chinez și Partidul Muncitoresc Român/Partidul Socialist Român au stabilit o relație politică bazată pe „egali-

⁷ *Ibidem*, p. 13.

⁸ *Ibidem*, pp. 12-13.

⁹ Ș. F. Cioculescu, *China de la «strălucirea ascunsă» la expansiunea globală*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2018, p. 304.

¹⁰ R. I. Budura, *op. cit.*, 2005, p. 13.

¹¹ Ș. F. Cioculescu, *op. cit.*, p. 306.

tate, ajutor reciproc și neamestec în treburile interne, o relație de tip nou, pe care ambele părți erau interesate să o extindă la nivelul întregului bloc comunist.¹² Din punct de vedere doctrinar, comuniștii români și chinezi aveau o concepție asemănătoare despre relațiile dintre state și dintre partidele care constituiau mișcarea comunistă internațională potrivit căreia fiecare stat trebuie să acționeze independent, în consens cu interesele naționale și niciun partid nu avea dreptul să dicteze altui partid ce fel de politică să pună în aplicare (era de fapt teza chineză îmbrățișată de România).¹³ Ca atare, România și China aveau o poziție comună în legătură cu desfășurarea relațiilor dintre țările care compuneau lagărul comunist, opunându-se rolului hegemonic al Uniunii Sovietice în cadrul acestuia.

Dincolo de afinitățile politico-ideologice, se impun a fi menționate alte două aspecte importante care reflectă interesul reciproc pe care îl aveau cele două țări una față de cealaltă. În contextul neînțelegerilor ideologice și teritoriale care existau între China și URSS, conducerea chineză „a folosit ca strategie de politică externă negocierea și stabilirea de înțelegeri bilaterale cu statele din afara continentului asiatic“, căutând cu precădere aliați din cadrul lagărului socialist european format din țările subordonate Uniunii Sovietice¹⁴, între care și România. În ceea ce privește România, introducerea reformelor, atât în politica internă sovietică cât și la nivelul Blocului răsăritean după instalarea la Kremlin a lui N. S. Hrușciiov, a provocat nemulțumiri liderilor comuniști români care „nu au ezitat să perceapă ca pe un model atractiv sau cel puțin drept o alternativă la practica politică internă și externă a Uniunii Sovietice, modelul chinez“¹⁵. După începutul ostilităților din cadrul Consiliului de Ajutor Economic Reciproc – CAER (1959), România era interesată să câștige aliați pentru a face față presiunii sovietice, dar și pentru a-și lărgi astfel raporturile externe, iar China era un aliat foarte important, indispensabil în orice mișcare de sporire a autonomiei țării în raport cu influența sovietică.¹⁶

Alți factori care au contribuit la consolidarea cooperării româno-chineze au fost atât interesul pentru „cunoașterea reciprocă“ care a permis identificarea și fructificarea oportunităților de colaborare economică, comercială și tehnico-științifică, cât mai ales „solidaritatea“ dintre cele două state în planul relațiilor externe și al acțiunilor diplomatice. În spiritul cunoașterii reciproce, delegațiile chineze și române s-au vizitat reciproc, făcând posibilă familiarizarea cu realitățile din cealaltă țară. Cunoașterea reciprocă a devenit *leitmotiv*-ul cooperării bilaterale pe mai multe planuri, facilitând încheierea unor acorduri, convenții și planuri în diverse domenii de activitate și a avut un rol hotărâtor în asigurarea unui nivel ridicat de încredere politică reciprocă.¹⁷

¹² Institutul Revoluției Române din decembrie 1989, *Angelo Miculescu, Ambasador la Beijing (Telegrame desecretizate 1982-1989)*, ediție îngrijită, colecția documentelor și studiu introductiv de Mihai Floroiu și Liviu Țăranu, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2019, p. 16.

¹³ *Ibidem*, p. 19.

¹⁴ *Ibidem*, p. 7.

¹⁵ *Ibidem*, p. 9, apud Mark Hunter Madsen, „The Uses of Beijing Politic: China in Romanian Foreign Policy Since 1953“, în *East European Quarterly*, vol. XVI, no. 3, 1982, p. 282.

¹⁶ *Ibidem*, pp. 9-10.

¹⁷ *Ibidem*, pp. 14-15.

Între realizările importante ale cooperării bilaterale reținem că în noiembrie 1950 s-a inițiat schimbul de studenți între cele două țări și s-a înființat Școala română de sinologie¹⁸; s-a încheiat acordul guvernamental privind transferul de terenuri pentru construirea, pe bază de reciprocitate, a sediilor celor două ambasade la Beijing și București¹⁹; s-au creat legături maritime directe între portul Constanța și porturile chineze din Marea de Sud a Chinei²⁰; s-a înființat linia/ruta aeriană directă București-Beijing funcțională până în anul 2003²¹, alături de numeroase schimburi comerciale, culturale etc.

Cheia colaborării româno-chineze și a stabilirii unor relații politico-diplomatice strânse în perioada comunistă se regăsește, așa cum reiese din cele prezentate, nu în apropierea firească/naturală dintre cele două state și națiuni, ci în idealurile politico-ideologice comune pe care și le-au asumat în contextul relațiilor dintre URSS și țările lagărului comunist și din perspectiva divergențelor ideologice sino-sovietice față de care diplomația românească a încercat să-și asume un rol „de mediator, de utilizator sau de observator neutru”²², după cum vom arăta în continuare.

Poziția României în cadrul polemicii sino-sovietice

Evoluția relațiilor româno-chineze în perioada Războiului Rece a cunoscut mai multe etape, fiind marcată pe de o parte de relațiile existente între RPR și URSS și pe de altă parte de divergențele dintre RPC și Uniunea Sovietică care au condus la o polemică susținută pe parcursul anilor '60-'70. La începutul anilor '50, relațiile politice dintre China și România se derulau în cadrul sistemului de relații practicat de URSS prin intermediul tratatelor de prietenie, colaborare și asistență mutuală dintre România și URSS sau dintre URSS și China.²³ În februarie 1950 fusese semnat Tratatul sovieto-chinez de prietenie și asistență mutuală, dar între China și România nu a existat un asemenea tratat. Ca atare, cooperarea româno-chineză s-a derulat în cadrul „relației triumphiulare China-România-URSS”²⁴.

Pentru România, anii 1945-1955 au reprezentat perioada subordonării absolute față de Uniunea Sovietică, „în care Bucureștiul se comportă ca un aliat docil și fidel, copiind întocmai modelul sovietic”²⁵. Fidelitatea PMR față de politica

¹⁸ Vezi R. Sava, *Reflecții asupra relațiilor româno-chineze la 70 de ani de raporturi diplomatice. Convorbiri cu Excelența Sa Ambasadorul Romulus Ioan Budura*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2020, pp. 6-7.

¹⁹ R. I. Budura, *op. cit.*, 2005, p. 25.

²⁰ R. Sava, *op. cit.*, p. 14.

²¹ *Ibidem*, p. 25.

²² Institutul Revoluției Române din decembrie 1989, *op. cit.*, p. 8.

²³ R. I. Budura, *op. cit.*, 2005, p. 13.

²⁴ Liu Yong, „Factorii care au influențat relațiile sino-române în anii '60”, în Nicolae Ecobescu (coord.), *România, supraviețuire și afirmare prin diplomație în anii Războiului Rece, Comunicări, articole, studii*, vol. 2, București, Fundația Europeană Titulescu, 2013, p. 131.

²⁵ D. Cătănuș, *Între Beijing și Moscova, România și conflictul sovieto-chinez*, vol. I, 1957-1965, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2004, p. 9.

sovietică s-a manifestat în toate consfăturile pe probleme politice dezbătute între țările lagărului socialist și în cadrul reuniunilor Consiliului de Ajutor Economic Reciproc și Organizației Tratatului de la Varșovia.

Noua orientare politică promovată de Nikita S. Hrușciiov în cadrul Congresului al XX-lea al PCUS din 24-25 februarie 1956 și raportul secret care dezvăluia crimele lui Stalin prezentat la finalul aceluiași an au suscitat divergențe de opinii între liderii sovietici și cei chinezi asupra principiilor călăuzitoare ale relațiilor dintre partidele comuniste și muncitorești și normele raporturilor dintre statele socialiste, slăbind astfel autoritatea Uniunii Sovietice și a PCUS în cadrul lagărului comunist. Acest moment „a deschis calea contestării rolului URSS de lider politic al lumii comuniste, de centru ideologic deținător al adevărului absolut, de unic apărător al purității marxist-leniniste” și va facilita ascensiunea PCC „drept a doua putere în cadrul mișcării comuniste internaționale”²⁶.

Anul 1956 are o importanță fundamentală în evoluția raporturilor româno-sovietice, fiind considerat anul în care a început procesul distanțării de Moscova a regimului de la București, precum și anul în care debutează divergențele doctrinare dintre partidele comuniste ale URSS și RPC privind modul de interpretare a ideologiilor marxiste. Începând din 1956 și până în 1964 relațiile româno-chineze au fost influențate de disputa sovietico-chineză care s-a agravat progresiv generând o polemică susținută de ambele părți.

Perioada 1956-1962 este considerată de către istorici „perioada subordonării asumate”²⁷ sau „perioada conformismului ideologic”²⁸ în care PMR adoptă poziții identice cu Moscova în probleme de politică externă. Spre exemplu, regimul de la București, alături de toate celelalte state comuniste, a sprijinit intervenția trupelor sovietice în Ungaria de la 1 noiembrie 1956; PMR a avut poziții identice cu PCUS în cadrul Consfăturilor de la Moscova (1957, 1960) sau de la București (1960); iar la cererea sovieticilor, CC al PMR a adresat o scrisoare CC al PCC la 3 martie 1962 în care a criticat comportamentul delegației chineze participante la Consiliul Mondial al Păcii din decembrie 1961.²⁹ Relațiile chino-sovietice s-au deteriorat odată ce „liderii PCC au abandonat linia «unității», angajându-se cu PCUS într-o dispută publică cu privire la «culisele» elaborării declarației de la Moscova din cadrul Consfăturii din noiembrie 1957”³⁰. În cursul anului 1958, pe fondul proiectelor sovietice de construire a unei stații radio cu rază lungă de acțiune pe teritoriul chinez, relația chino-sovietică a devenit și mai tensionată.³¹

Polemica dintre URSS și China s-a agravat în anii 1960-1962, depășind diferețele pur ideologice și trecând la dispute legate de frontiere. În această perioadă, Bucureștiul a ținut partea sovieticilor în disputa lor cu China și, la presiunile sovieticilor, ca gest de solidaritate, în 1961 a rupt relațiile diplomatice cu

²⁶ *Ibidem*, p. 13.

²⁷ *Ibidem*, p. 9.

²⁸ M. Croitor, *România și conflictul sovieto-chinez (1956-1971)*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, Cluj-Napoca, Editura Mega și Editura Eikon, 2014, p. 459.

²⁹ *Ibidem*, p. 460.

³⁰ *Ibidem*, p. 171.

³¹ *Ibidem*, p. 174.

Albania (o susținătoare a Chinei) care a fost exclusă din CAER și din Organizația Tratatului de la Varșovia. În acest context, relațiile politice ale României cu China erau aproape inexistente.

Evenimentele din anul 1962 care au determinat o schimbare radicală în politica externă a României în relațiile cu Uniunea Sovietică, au fost propunerea lui Hrușcoiv de reorganizare a CAER și criza rachetelor din Cuba. În cadrul Conferinței CAER din 6-7 iunie 1962 de la Moscova, Hrușciiov a propus adâncirea integrării economice a țărilor din CAER, ceea ce însemna existența unui organ unic, suprastatal de planificare și organizarea de uniuni transnaționale pe ramuri. Propunerile integraționiste și de diviziune internațională a muncii între statele socialiste est-europene au fost respinse de delegația României, „care a perceput pierderea controlului asupra economiei naționale drept un atac la adresa suveranității naționale”.³² România pleda pentru menținerea unei politici economice bazate pe forțele proprii, urmărind în primul rând interesul național și abia apoi satisfacerea intereselor economice ale lagărului socialist. Această poziție a PMR a facilitat apropierea politică dintre București și Beijing.³³ Deși atât PMR cât și PCC susțineau aplicarea teoriei hrușcioviene a „egalității între state”, în schimb nu mai acceptau ca PCUS să rămână *leaderhip*-ul mișcării comuniste internaționale. Implicarea sovieticilor în Criza rachetelor din Cuba din octombrie-noiembrie 1962 prin trimiterea de rachete în Cuba fără înștiințarea aliaților din Tratatul de la Varșovia și retragerea lor la cererea americanilor, a fost cel de-al doilea eveniment care „a deranjat puternic conducerea de la București, care s-a aflat în situația de a fi atrasă într-un conflict nuclear fără să știe despre ce este vorba”³⁴.

Începând cu anul 1962, România a început „tatonările economice spre Occident și politice spre China, în vederea construirii unor alternative care să intre în funcțiune la un eventual moment critic al relațiilor româno-sovietice”. Divergențele pe aspecte economice dintre Moscova și București și poziția față de evenimentele internaționale vor conduce la afirmarea unei poziții proprii a PMR în plan internațional. Deși Partidul Muncitoresc Român se distanțează de PCUS și refuză să se mai subordoneze total, „nu se poate vorbi de o trecere a României în tabăra chineză”.³⁵ Pentru România era riscant să se ralieze total Chinei dată fiind vecinătatea sa cu Uniunea Sovietică. Putea, în schimb, „să covingă liderii chinezi că România poate fi o aliată a Chinei în Europa”³⁶. Istoricii români consemnează strategia de politică externă a lui Gheorghiu-Dej de a reface și întări relația cu China. Deși liderul român „nu împărtășea radicalismul specific ideologiei maoiste”, era dispus, formal, să preia unele concepte ideologice, urmărind o apropiere româno-chineză, iar față de Uniunea Sovietică România să aibă imaginea „conformă actorului statal moral, ce acționa în strictă concordanță cu preceptele Consfătuirilor (...) din 1957 și 1960”.³⁷ Gestul României de a redeschide,

³² D. Cătănuș, *op. cit.*, 2004, p. 15.

³³ *Ibidem*, p. 16.

³⁴ *Ibidem*, p. 15.

³⁵ *Ibidem*, p. 16.

³⁶ C. Moraru, *Politica externă a României, 1958-1964*, București, Editura Enciclopedică, 2008, p. 116.

³⁷ M. Croitor, *op. cit.*, 2014, pp. 460-461.

în martie 1963, ambasada de la Tirana, a avut o evidentă semnificație politică știindu-se faptul că Albania era o apropiată a Chinei.³⁸ Pe linia distanțării României de URSS se înscriu întâlnirea secretă, solicitată de liderul PMR, dintre ministrul de Externe, Corneliu Mănescu, și ambasadorul Chinei la București, Xu Jianguo, din 16 mai 1963, precum și convorbirea dintre Gheorghiu-Dej și același ambasador chinez din 12 decembrie 1963, prin care li se transmitea autorităților chineze decizia României de a nu mai urma „orbește indicațiile Moscovei”³⁹.

În 1963, atacurile reciproce dintre China și Uniunea Sovietică au devenit publice în cadrul congreselor și consfătuirilor, făcând dificilă poziția celorlalte partide comuniste care trebuiau să opteze pentru una din părți. În contextul agravării polemicii chino-sovietice din anii '63-'64, conducerea de la București a decis să practice o politică prudentă și singura strategie posibilă era o poziție de imparțialitate între cele două puteri sau o așa-zisă „politică de neutralitate”⁴⁰ în așteptarea momentului propice de a-și promova propria politică de independență față de Moscova.

În contextul schismei chino-sovietice, la nivelul anului 1963, se disting două momente care se înscriu pe linia neutralității adoptate de România. Primul se referă la documentul intitulat *Propuneri privind linia generală a mișcării comuniste internaționale* în „25 puncte” lansat de CC al PCC la 14 iunie 1963, care evidențiază poziția comunistilor chinezi în legătură cu linia generală a mișcării comuniste internaționale, aflată în evidentă divergență cu poziția PCUS, prin care condamna vehement poziția hegemonică a URSS în cadrul blocului comunist. Reacția URSS a fost să interzică statelor comuniste publicarea declarației chineze și să rupă negocierile cu China în cadrul reuniunii de la Moscova din iulie același an. În afară de Albania care a publicat integral materialul, doar România „și-a asumat publicarea unor fragmente din documentul chinez în ziarul *Scânteia*, motivându-și gestul prin aceea că fiecare partid comunist are dreptul să-și exprime propriile păreri care să poată fi auzite în întregul bloc comunist, și fără ca aceasta să dăuneze unității lumii comuniste”⁴¹. Un alt gest de neutralitate îl reprezintă absența lui Gh. Gheorghiu-Dej de la Consfătuirea de la Berlin pentru celebrarea liderului est-german W. Ulbricht, prilej despre care se știa că Hrușciov intenționa să îl folosească pentru a critica din nou China.⁴²

Tot pe linia stopării disputei chino-sovietice, România a încercat să-și asume rolul de mediator, afirmând, în numele „asigurării unității mișcării comuniste”, că „PMR reprezintă o a treia poziție în cadrul polemicii”. În acest sens, președintele Consiliului de Miniștri, I. G. Maurer, în discursurile și articolele sale arăta că PMR susține „egalitatea în drepturi, avantajul reciproc, întrajutorarea tovarășească, neamestecul în treburile interne, respectarea integrității teritoriale și principiilor internaționalismului socialist”, „principiul unității în diversitate” care trebuie acceptat și aplicat în lumea comunistă, prin aceasta înțelegându-se

³⁸ Institutul Revoluției Române din decembrie 1989, *op. cit.*, p. 16.

³⁹ M. Croitor, *op. cit.*, 2014, p. 460.

⁴⁰ Institutul Revoluției Române din decembrie 1989, *op. cit.*, p. 17.

⁴¹ *Ibidem*, p. 17.

⁴² *Idem*.

că „se admiteau nepotriviri de vederi în privința metodelor de construcție a socialismului datorită condițiilor specifice din fiecare țară” și că „aceste diferențe nu trebuiau să devină motive de critică reciprocă sau de polemică”, sugerând astfel ca soluționarea divergențelor politice să se facă pe „calea convorbirilor”.⁴³

O primă intervenție asumată de România în vederea încetării pentru o perioadă de timp a atacurilor polemice dintre cele două părți a constat în propunerea PMR făcută URSS în cadrul întrunirii Comitetului Central al PCUS din februarie 1964 pentru aprobarea *raportului Suslov* (material care ataca din nou ideile și acțiunile comuniștilor chinezi) de a nu fi publicat acel raport, simultan cu propunerea adresată Chinei privind oprirea pentru moment a atacurilor polemice și acceptarea unei întâlniri la nivel înalt cu delegația românească care să se deplaseze în China pentru „mediere”. Aceste propuneri au fost acceptate de conducerea celor două țări. Delegațiile României conduse de I. G. Maurer s-au deplasat la Beijing, în perioada 2-11 martie și septembrie-octombrie 1964, pentru „a media” polemica sino-sovietică.⁴⁴ Pe parcursul negocierilor derulate cu ocazia primei vizite în China, diplomații români au propus încetarea polemicii pentru 3 luni⁴⁵/6 luni⁴⁶, însă propunerea nu a fost acceptată de chinezi. În aceste condiții, URSS amenința că va publica raportul. Așadar, intervenția românească nu a reușit să oprească, ci doar să întârzie pentru scurt timp continuarea polemicii, care s-a reluat în scurt timp. La sfârșitul lunii martie, Bucureștiul a mai făcut o încercare de apropiere între părți, propunând ca atât chinezii cât și sovieticii să semneze împreună un Apel adresat lumii comuniste. Sovieticii au acceptat propunerea, în schimb chinezii au repornit în presă campania împotriva Kremlinului. Consecința a fost publicarea Raportului Suslov la 3 aprilie 1964 în presa sovietică, moment de la care PCUS a reluat anatimizările împotriva comuniștilor chinezi. Nici discuțiile din toamna anului 1964, nu au reușit să îndrepte situația dintre URSS și RPC.⁴⁷

Referitor la demersurile României în cadrul polemicii sino-sovietice, acestea au fost mai degrabă „încercări de apropiere între cele două părți” pentru „scoaterea din impas a convorbirilor sino-sovietice blocate la Moscova în vara anului 1963” și „păstrarea, cel puțin în aparență, a unității lumii comuniste”⁴⁸. Deși diplomații români nu au reușit să-i convingă pe chinezi să renunțe la polemică, au reușit în schimb să strângă relațiile româno-chineze, oferind un curs ascendent relațiilor bilaterale.

Polemica chino-sovietică a constituit un prilej pentru București de a ieși de sub hegemonia sovieticilor și a căuta sprijinul chinezilor. La finalul Plenarei din 22 aprilie 1964, Biroul politic de la București a lansat *Declarația din aprilie 1964*⁴⁹, așa-numita declarație de independență a PMR, prin care România își

⁴³ *Ibidem*, p. 18.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 20.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 21.

⁴⁶ M. Croitor, *op. cit.*, 2014, p. 461.

⁴⁷ Institutul Revoluției Române din decembrie 1989, *op. cit.*, pp. 21-22.

⁴⁸ *Ibidem*, pp. 18-19.

⁴⁹ Denumirea oficială fiind „Declarația cu privire la poziția PMR în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale”.

promova interesele legitime fără amestecul structurilor suprastatale precum Organizația Tratatului de la Varșovia sau CAER. Acest pas a însemnat distanțarea de URSS și PCUS și îmbunătățirea relațiilor româno-chineze.

Începând cu anul 1964, locul Chinei în politica externă a României a fost unul important și a reprezentat pentru liderii comuniști români o garanție a independenței în politica externă și un sprijin în fața tendințelor autoritare ale Moscovei.⁵⁰ De-a lungul anilor '70-'80, relațiile bilaterale au intrat într-o nouă etapă de consolidare a cooperării politice. Un rol determinant în dezvoltarea cu succes a relațiilor politico-diplomatice româno-chineze l-au avut atât contactele la nivel înalt, cât mai ales orientările și înțelegerile în problemele de politică internațională. Documentele diplomatice și cele din arhiva PMR/PCR relevă faptul că România și China „aveau poziții identice sau foarte apropiate în principalele probleme cu care se confrunta lumea contemporană“, militau pentru oprirea evoluției evenimentelor „spre încordare și război“, susțineau rezolvarea diferendelor dintre state pe cale pașnică, prin tratative, „interzicerea generală și distrugerea totală a armelor nucleare“, „încetarea cursei înarmărilor și trecerea la măsuri concrete de dezarmare, eradicarea subdezvoltării și instaurarea noii ordini economice internaționale“.⁵¹

Solidaritatea româno-chineză

Principiile care au călăuzit cooperarea româno-chineză în perioada Războiului Rece au fost „solidaritatea“ și „întrajutorarea reciprocă“. Vom expune în continuare împrejurările și momentele semnificative în care s-a manifestat solidaritatea româno-chineză, atât cu privire la problemele de natură politică apărute în interiorul lagărului comunist cât și în raport cu evenimentele internaționale.

Primul document (și singurul care a existat în anii 1949-1989) care stabilește cadrele dialogului politic dintre cele două state și în baza căruia China și România și-au arătat solidaritatea reciprocă, îl reprezintă *Declarația comună a guvernelor român și chinez* semnată la 7 aprilie 1958, la Beijing. În 1973, liderii români au propus încheierea unui tratat de prietenie și colaborare și o declarație solemnă, însă conducerea chineză a avut o atitudine rezervată, invocând situația nefavorabilă în care va fi pusă România față de URSS.⁵² Abia în anul 2004 cele două state au semnat „Declarația comună referitoare la formarea unui parteneriat extins bazat pe prietenie și cooperare“/„Parteneritul Amplu de Prietenie și Cooperare“.⁵³

În declarația politică adoptată în 1958 se sublinia că „blocurile militare din Europa și Asia pot fi abolite și înlocuite cu un sistem de securitate colectivă; bazele militare stabilite pe teritorii străine trebuie eliminate, forțele armate sta-

⁵⁰ Institutul Revoluției Române din decembrie 1989, *op. cit.*, p. 24.

⁵¹ *Ibidem*, p. 32.

⁵² R. I. Budura, „Politica independentă a României și relațiile româno-chineze – Repere semnificative“, în N. Ecobescu (coord.), *România, supraviețuire și afirmare prin diplomatie în anii Războiului Rece, Comunicări, articole, studii*, vol. II, Fundația Europeană Titulescu, București, 2013, p. 98.

⁵³ Ș. F. Cioculescu, *op. cit.*, p. 309.

bilite pe teritorii străine trebuie retrase“⁵⁴. La scurt timp, trupele sovietice s-au retras de pe teritoriul României (lunile iunie-iulie) iar la sfârșitul anului 1958 voluntarii chinezi s-au retras din Coreea. În baza acestei declarații comune, România și China au adoptat poziții identice sau asemănătoare față de evenimentele importante și procesele fundamentale ale vremii, precum războaiele din Coreea și Indochina, decolonizarea și mișcările de eliberare națională, înarmarea unor state independente și mișcarea de nealiniere etc. Și au început cooperarea multi-sectorială.⁵⁵

Referitor la problemele și divergențele dintre țările lagărului comunist, consemnăm acțiunile României în cadrul CAER-ului și Organizației Tratatului de la Varșovia care erau agreate și de China deși nu era membră a niciunei organizații. În mai multe rânduri, România a pledat pentru implicarea nemijlocită a Chinei în cadrul acestor organizații, deși liderii chinezi aveau convingerea că „lupta lor din afară împotriva social-imperialismului“ poate fi mai eficientă decât din interior⁵⁶. O primă acțiune a României agreată și de China a fost respingerea inițiativei sovieticilor de adâncire a integrării economice prin înființarea unui organ suprastatal de planificare a proprietății comune și introducerea diviziunii internaționale a muncii prin specializarea țărilor pe ramuri economice⁵⁷ făcute în cadrul Conferinței CAER din 6-7 iunie 1962 de la Moscova.⁵⁸ Un al doilea moment în cadrul CAER au fost discuțiile din 1964 pe marginea schimbării Statutului organizației pentru a permite participarea la această organizație a tuturor țărilor socialiste (China, Coreea, Vietnam, Albania, Cuba) pe baza egalității în drepturi și a ajutorului reciproc.⁵⁹ De asemenea, China a apreciat solicitarea venită din partea delegației române conduse de Gheorghe Gheorghiu-Dej din cadrul sesiunii din ianuarie 1965 a Consiliului Politic Consultativ al Organizației Tratatului de la Varșovia privind reluarea practicii de a invita Republica Populară Chineză și celelalte state socialiste din Asia (Vietnam și Coreea), în calitate de observatori, la sesiunile Consiliului. Chinei i se retrăsese acest drept în 1961 odată cu excluderea Albaniei din cadrul Organizației, ce-i drept și cu aprobarea României care a susținut la acea vreme propunerea PCUS.⁶⁰

Solidaritatea româno-chineză reiese și din împrejurările în care China și România aveau un interes comun în „identificarea orientării noii conduceri a PCUS și URSS după demiterea lui Nikita S. Hrușcirov, față de încercarea Uniunii Sovietice de a pune sub comanda sa armatele țărilor socialiste“ sau „față de boicotarea convocării consfătuirii partidelor comuniste și muncitorești menite a excomunica PCC“ din mișcarea comunistă internațională.⁶¹

⁵⁴ Institutul Revoluției Române din decembrie 1989, *op. cit.*, p. 12.

⁵⁵ R. I. Budura, *op. cit.*, 2005, p. 16.

⁵⁶ R. I. Budura, *op. cit.*, 2008, p. 32.

⁵⁷ Conform planului lui Hrușcirov privind organizarea de zone economice comune și adâncirea diviziunii socialiste a muncii, România urma să fie transformată într-o țară agricolă iar Germania de Est și Cehoslovacia, spre exemplu, în state dezvoltate, greu industrializate.

⁵⁸ R. I. Budura, *op. cit.*, 2005, p. 18.

⁵⁹ R. I. Budura, *loc. cit.*, 2013, p. 82.

⁶⁰ R. I. Budura, *op. cit.*, 2005, p. 21.

⁶¹ R. I. Budura, *loc. cit.*, 2013, p. 83.

China condamna frecvent ocuparea teritoriilor altor state de către Uniunea Sovietică. În cadrul polemicii sino-sovietice, președintele Mao Zedong a menționat și astfel de pierderi, iar referitor la România, preciza, în 1964 „printre teritoriile ocupate samavolnic de Rusia și apoi de Uniunea Sovietică, Basarabia și nordul Bucovinei“ iar ulterior, presa chineză a publicat materiale referitoare la „politica de rusificare a teritoriului și de deportare a populației românești“.⁶²

Invadarea Cehoslovaciei în august 1968 de către trupele celor cinci state ale Organizației Tratatului de la Varșovia a reprezentat un astfel de prilej în care China și-a reafirmat solidaritatea față de România care era amenințată cu invazia sovietică deoarece nu participase la atacarea Cehoslovaciei. Conducerea chineză a condamnat vehement invazia sovietică și a transmis că „România poate conta, în apărarea independenței sale, pe sprijinul poporului chinez“⁶³. În cadrul unei convorbiri particulare cu ambasadorul României la Beijing, premierul Zhou Enlai, le-a recomandat românilor „să reziste, asigurându-i că le va furniza și tunuri la nevoie“⁶⁴. Abținerea de la invadarea Cehoslovaciei a sporit prestigiul României în plan internațional, iar după acest moment, China s-a arătat și mai disponibilă în a sprijini România atât prin schimburi materiale cât și în plan militar.⁶⁵ În anul 1970, în urma convorbirilor privind asistența pe care o putea acorda China pentru întărirea capacității de apărare a României, deși aranjamentele au rămas secrete, s-au construit fabrici și uzine producătoare de tehnică, echipament, armament și muniție. De asemenea, China a sprijinit poziția României în construirea sistemului de securitate și cooperare în Europa, inițiativă pe care la început Beijingul nu o agrease deoarece o vedea drept o încercare de întărire a dominației SUA și URSS asupra Europei.⁶⁶

Din perspectiva diferendelor dintre China și Uniunea Sovietică din anii '70-'80, președintele Republicii Socialiste România, N. Ceaușescu, sugera ca problemele existente între cele două părți să fie soluționate pe cale pașnică, prin tratate și lăsa să se înțeleagă că susține interesele părții chineze. Ceaușescu se alia pretențiilor Chinei privind atât retragerea trupelor vietnameze, sprijinite de URSS, din Cambodgia, și realizarea unei reconcilieri a forțelor politice din această țară, cât și retragerea trupelor sovietice din Afganistan și normalizarea situației din zonă.⁶⁷ De asemenea, încă din 1968 România și-a asumat obligația de a reprezenta și proteja interesele Chinei în Ghana și Indonezia, țări care întrerupseseră pentru o perioadă relațiile cu China, și a favorizat normalizarea relațiilor cu China la solicitările altor state.⁶⁸ În plus, România intermediase cu succes și normalizarea relației dintre China și Iugoslavia, după 15 ani de relații neprietenoase.⁶⁹

⁶² R. I. Budura, *op. cit.*, 2005, p. 23.

⁶³ Institutul Revoluției Române din decembrie 1989, *op. cit.*, p. 26.

⁶⁴ R. I. Budura, *loc. cit.*, 2013, p. 89.

⁶⁵ R. I. Budura, *op. cit.*, 2008, pp. 29-30.

⁶⁶ R. I. Budura, *op. cit.*, 2005, pp. 24-25.

⁶⁷ Institutul Revoluției Române din decembrie 1989, *op. cit.*, pp. 32-33.

⁶⁸ R. I. Budura, *loc. cit.*, 2013, p. 89.

⁶⁹ A. F. Osiac, *Sino-Romanian ties before and after 1989 – A special relation revisited*, 2019, p. 233, disponibilă la: [https://ul.qucosa.de/landing-page/?tx_dlf\[id\]=https%3A%2F%2Ful.qucosa.de%2Fapi%2Fqucosa%253A35171%2Fmets](https://ul.qucosa.de/landing-page/?tx_dlf[id]=https%3A%2F%2Ful.qucosa.de%2Fapi%2Fqucosa%253A35171%2Fmets), accesat la 25.06.2022.

România și-a exprimat constant sprijinul față de eforturile guvernului RPC pentru redobândirea Taiwan-ului și a respins ideea existenței „a două Chine sau a unei Chine și a unui Taiwan“, după cum a cerut de fiecare dată excluderea reprezentanților jiangkaișiști, odată cu ocuparea locului în cadrul ONU de către reprezentanții guvernului comunist de la Beijing.⁷⁰ De asemenea, România s-a arătat înțelegătoare față de eforturile Chinei de a deveni o putere nucleară în pofida piedicilor Moscovei (care refuzase să-i ofere tehnologia de fabricare a bombei atomice⁷¹) și a celorlalte puteri nucleare care doreau păstrarea monopolului asupra armei nucleare.⁷²

O dovadă de solidaritate din partea Chinei, de data aceasta materială, a avut loc după devastatoarele inundații de pe teritoriul României din luna mai a anului 1970, prilej cu care guvernul Chinei a acordat un ajutor nerambursabil considerabil în cuantum 52.600.000 yuani (echivalentul a aproximativ 25.000.000 milioane de dolari americani), reprezentând aproximativ o treime din totalul ajutorului extern primit atunci de România.⁷³

Poate cel mai semnificativ moment în plan politico-diplomatic care reflectă susținerea pe care România a oferit-o Chinei în anii '70, când relațiile bilaterale erau dintre cele mai strânse, se referă la sprijinul acordat pentru ocuparea locului în cadrul Organizației Națiunilor Unite. România militase de-a lungul anilor, în cadrul dezbaterilor Adunării Generale, pentru înlocuirea Republicii China cu Republica Populară Chineză în cadrul ONU, dar Statele Unite s-au opus de fiecare dată făcând presiuni pentru a contracara accesarea RPC în acest for internațional. În anul 1971, România, care deținea și președinția Adunării Generale, s-a numărat printre statele care au inițiat rezoluția 2758, votată la 25 octombrie în cursul sesiunii celei de-a XXVI-a Adunări Generale a ONU, care „a restabilit dreptul legitim al RPC în toate instanțele ONU“, inclusiv ca membru permanent al Consiliului de Securitate.⁷⁴ Între anii 1949-1971, locul de reprezentant al întregii Chine în cadrul ONU a aparținut Republicii China (China naționalistă) limitată la Taiwan, care a fost și membru fondator al Națiunilor Unite, organizație înființată la 24 octombrie 1945. După accesul Republicii Populare Chineze la ONU, diplomații români au acordat asistența necesară diplomaților chinezi spre a se acomoda cu noile poziții⁷⁵, iar în cadrul unei sesiuni a Adunării Generale, delegația chineză a susținut partea României „pentru trecerea, în Comisia juridică a Adunării Generale, la procesul de elaborare a unui document de fond privind „dezvoltarea și întărirea bunei vecinătăți între state“⁷⁶. Între România și China s-a dezvoltat o bună conlucrare acordându-și sprijin reciproc atât în cadrul ONU, cât și în cadrul altor foruri internaționale la care au participat. La solici-

⁷⁰ R. I. Budura, *op. cit.*, 2005, p. 16; vezi și Institutul Revoluției Române din decembrie 1989, *op. cit.*, p. 32.

⁷¹ C. Moraru, *op. cit.*, p. 93.

⁷² R. I. Budura, *op. cit.*, 2005, p. 21.

⁷³ Institutul Revoluției Române din decembrie 1989, *op. cit.*, p. 26; a se vedea și R. I. Budura, *op. cit.*, 2008, p. 29.

⁷⁴ *Idem*; vezi și R. I. Budura, *op. cit.*, 2008, p. 30.

⁷⁵ R. I. Budura, *op. cit.*, 2005, pp. 22-23.

⁷⁶ Institutul Revoluției Române din decembrie 1989, *op. cit.*, p. 30.

tarea guvernului chinez, România a acordat sprijin Chinei în soluționarea problemei reprezentării sale la Conferința Mondială pentru Energie, a acționat pentru admiterea RPC în Agenția Internațională pentru Energie Atomică și pentru acceptarea limbii chineze ca limbă de lucru la AIEA⁷⁷.

Un alt moment la fel de important care reflectă solidaritatea și încrederea reciprocă dintre cele două state îl reprezintă contribuția României în cadrul negocierilor pentru normalizarea relațiilor americano-chineze, relații care au fost întrerupte timp de 20 de ani. Lipsa dialogului direct dintre cele două state s-a datorat refuzului Washington-ului de a recunoaște China comunistă în 1949, neacceptarea acesteia în cadrul ONU, precum și neînțelegerile asupra statutului Taiwan-ului. În timp ce China depunea eforturi susținute pentru procesul de unificare a Taiwan-ului cu partea continentală a țării, partea americană a continuat să susțină economic și prin prezență militară această insulă.

Consilierul american pentru probleme de securitate, H. Kissinger, consemnează în cartea sa dedicată Chinei, inexistența relațiilor diplomatice dintre cele două state până în 1972.⁷⁸ În lipsa relațiilor diplomatice directe, între anii 1958-1968 dialogul dintre Washington și Beijing s-a menținut prin canalul diplomatic din Varșovia care însă a început să fie privit cu neîncredere de liderii americani din cauza infiltrării sovietice și, astfel, începând cu anul 1969 Statele Unite au căutat alte canale „mai puțin vizibile, dar mai eficiente”⁷⁹ pentru intermedierea comunicării cu China. În procesul de restabilire a relațiilor cu Republica Populară Chineză, Administrația SUA a folosit două canale intermediare (secrete) de comunicare cu partea chineză prin care se făcea schimbul de mesaje: „canalul pakistanez” și canalul românesc. H. Kissinger precizează în cartea sa că, înaintea celor două vizite secrete întreprinse la Beijing în 1971 pentru a pregăti vizita președintelui R. Nixon în China, președintele american „a ales drept canale de comunicare România (membru a Pactului de la Varșovia cunoscut pentru aspirația sa către independență față de Moscova) și Pakistan (prieten nealiniat al Chinei), țări pe care le vizitase cu ocazia turului său în jurul lumii din iulie 1970”.⁸⁰ Alegerea României pentru a intermedia schimbul de mesaje între cele două țări s-a datorat atât relației bune pe care o avea cu China dar și cu SUA, cât și pentru autonomia câștigată față de URSS.

Diplomația și conducerea română au mijlocit comunicări importante între autoritățile de la Washington și Beijing între anii 1967-1971. Unii autori vorbesc despre „eșecul canalului românesc”⁸¹, eșec care s-ar datora întârzierilor cu care autoritățile române au mijlocit transmiterea mesajelor între cele două țări, permițând astfel „canalului pakistanez” de comunicare să producă mai multe rezultate. M. Munteanu subliniază decizia greșită a conducerii române de a amâna comunicarea dintre Washington și Beijing care a condus la folosirea mai mult a canalului pakistanez, dar nu exclude posibilitatea ca preferința pentru Pakistan să fi

⁷⁷ *Ibidem*, p. 30.

⁷⁸ H. Kissinger, *Despre China*, ediția a II-a, București, Comunicare.ro, 2018, p. 245.

⁷⁹ A. F. Osiac, *op. cit.*, p. 225.

⁸⁰ H. Kissinger, *op. cit.*, p. 223.

⁸¹ A se vedea M. Croitor, *op. cit.*, pp. 366-384.

fost o precauție extremă a americanilor și chinezilor, în sensul că informația transmisă ar fi putut să ajungă la Moscova prin România. „Canalul românesc era mult mai deschis influenței sovietice decât canalul pakistanez, ceva de care atât Washingtonul, cât și Beijingul erau foarte conștienți”.⁸² A. F. Osiac notează că diplomatul american Kissinger a subliniat preferința Administrației americane de a continua schimbul de mesaje prin canalul pakistanez ca să evite ca autoritățile române să se confrunte cu o situație delicată dacă conducerea sovietică ar fi aflat despre demersurile dintre Washington și Beijing, despre dezghețul relației dintre RPC și SUA.⁸³

Ambasadorul R. I. Budura a afirmat într-un interviu că „meritul important în acest proces de normalizare între China și America îl are România”, deși ulterior în comunicatul dat publicității s-a vorbit „despre MAE al Pakistanului”. Autorul precizează, de asemenea, că normalizarea acestei relații „nu era pe placul Uniunii Sovietice” care dorea „să fie favorizată de relațiile pe care le avea cu americanii”. De aceea, completează ambasadorul, „România a cerut să nu fie trecută în primul rând al celor care au mijocit această normalizare” iar „Pakistanul a fost folosit tocmai pentru a masca, estompa rolul primordial, hotărâtor al României în acest proces”. Așadar, aranjamentele care au fost făcute „nu au fost evaluate așa cum se cuvine datorită grijii să nu deranjăm Uniunea Sovietică și relațiile cu Uniunea Sovietică”.⁸⁴

Între 21-27 februarie 1972 președintele american Nixon a vizitat China, prilej cu care s-a semnat „Comunicatul din Shanghai”, document prin care Taiwan-ul a fost recunoscut ca parte integrantă a Chinei, dar care conține și alte păreri comune cât și puncte de vedere divergente.⁸⁵ Această vizită a inaugurat procesul normalizării relațiilor sino-americane, urmând ca în 1979 să se stabilească relațiile diplomatice între cele două țări prin trimiterea diplomaților la Beijing și Washington.⁸⁶ Reluarea contactelor chino-americane la nivel înalt a contribuit la apariția unei noi relații strategice în cadrul sistemului internațional al perioadei Războiului Rece.

Sfârșitul „revoluției culturale” în 1976 (instituită de Mao în 1966) a permis PCC, prin liderul Deng Xiaoping considerat „arhitectul Chinei moderne”, introducerea în 1978 a amplelor reforme care „au transformat o țară distrusă de urmările dezastruoase ale revoluției culturale în cea mai puternică economie a lumii”.⁸⁷ Pe parcursul anilor '80, relațiile bilaterale au rămas cordiale în plan politic și diplomatic. Încrederea și solidaritatea româno-chineză s-au menținut și în condițiile reformării Chinei și deschiderii către economia de piață, în timp ce „România începuse să aibă un regim comunist mult mai rigid începând din

⁸² Mircea Munteanu, „Romania and the Sino-American Rapprochement, 1969-1971: New evidence from the Bucharest archives”, in *Cold War International History Project Bulletin*, Issue 16, 2007/2008, p. 408, disponibil la: <https://www.wilsoncenter.org/publication/bulletin-no-16-fall-2007winter-2008>, accesat la 23.06.2022.

⁸³ A. F. Osiac, *op. cit.*, p. 235.

⁸⁴ R. Sava, *op. cit.*, pp. 184-185.

⁸⁵ M. Croitor, *op. cit.*, p. 457.

⁸⁶ R. Sava, *op. cit.*, p. 183.

⁸⁷ Institutul Revoluției Române din decembrie 1989, *op. cit.*, p. 50.

1985⁸⁸. Reformele inovatoare introduse de Xiaoping au produs însă și nemulțumiri societății chineze, mai cu seamă studenților care au început manifestațiile în stradă începând cu anii '86-'87. Situația s-a acutizat în luna mai a anului 1989, studenților manifestanți din Piața Tienanmen alăturându-li-se și alte segmente ale populației. La 3/4 iunie trupele armate au intervenit în forță pentru reprimarea „rebeliunii” studențești, așa cum a fost numită acțiunea manifestanților. Conducerea chineză de atunci a considerat că a fost o rebeliune contrarevoluționară organizată pentru înlăturarea conducerii PCC și a răsturna Republica Populară.⁸⁹ La acea vreme, autoritățile chineze au apreciat faptul că presa română, radioul și televiziunea nu au dat publicității știri legate de evenimentele de la Beijing. În România nu s-a înțeles cu adevărat semnificația celor petrecute în China, iar la finele anului 1989 când în Europa a început implozia regimurilor totalitare, conducerea Partidului Comunist Român a considerat că folosirea forței va duce la stabilizarea situației și va împiedica schimbarea regimului politic.⁹⁰

În 1989, Europa asista la căderea Cortinei de Fier care împărțise continentul în două blocuri politice în urmă cu 45 de ani. Societatea de tip socialist instalată în țările Europei Centrale și de Est după modelul sovietic se prăbușise, dar nu și în China care își promova noul concept de „socialism chinez”. După prăbușirea comunismului, România s-a racordat la Europa Occidentală, aderând la NATO și UE. Cooperarea economică și schimburile comerciale bilaterale dintre cele două state au continuat și după 1990, dar nu la aceleași standarde ca în anii precedenți, însă „în plan politic relațiile au rămas la nivel suboptimal”⁹¹.

Concluzii

Cheia cooperării româno-chineze în perioada Războiului Rece a fost relația politică dintre cele două partide comuniste. La nivelul gândirii politice, cele două republici populare aveau o concepție politico-ideologică comună prin care urmăreau adaptarea teoriei marxist-leniniste la condițiile concrete din fiecare țară conform specificității naționale.

Cea mai intensă cooperare politico-diplomatică dintre București și Beijing din perioada Războiului Rece s-a derulat începând cu mijlocul anilor '60 în contextul schismei sino-sovietice și a desprinderii treptate a României de URSS, s-a consolidat după momentul invaziei statelor Pactului de la Varșovia a Cehoslovaciei din 1968 și a fost constantă în următoarele două decenii. Participarea la disputa sino-sovietică de pe o „a treia poziție”, de „neutralitate relativă”, dar cu o doctrină și principii proprii care aveau la bază doctrina marxist-leninistă, „acreditează ideea că Bucureștiul a fost la mijloc, dar nu neapărat și neutru, întrucât unele din tezele românești s-au apropiat periculos de mult de cele chineze”⁹². Până la urmă, interesul comun al acestui parteneriat politic dintre China și România a fost contracararea politicilor hegemonice ale Uniunii Sovietice. Solidaritatea și

⁸⁸ R. Sava, *op. cit.*, p. 34.

⁸⁹ Institutul Revoluției Române din decembrie 1989, *op. cit.*, p. 46.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 48.

⁹¹ Ș. F. Cioculescu, *op. cit.*, p. 308.

⁹² Institutul Revoluției Române din decembrie 1989, *op. cit.*, p. 23.

consensul pe probleme de politică externă au condus la menținerea și dezvoltarea ascendentă a relației politico-diplomatice dintre China și România.

Chiar dacă România nu a contribuit în mod mai vizibil și deschis la normalizarea relației dintre China și SUA din cauza statutului hegemonic al URSS în cadrul Cortinei de Fier, rolul său nu este de neglijat, cel puțin pentru faptul că Washington-ul i-a conferit credibilitatea necesară în comunicarea cu chinezii, oferindu-i astfel o recunoaștere internațională în acea perioadă.

Interesele de ordin politic pe care s-a bazat relația strânsă între București și Beijing au demonstrat, „că interdependența dintre marile și micile puteri, utilizate cu multă abilitate, pot oferi un cadru general de stabilitate și dezvoltare”⁹³.

BIBLIOGRAFIE

- Budura, Romulus Ioan (coord.), *Relațiile româno-chineze, 1880-1974: Documente*, București, Ministerul Afacerilor Externe și Arhivele Naționale, 2005.
- Budura, Romulus Ioan (coord.), *Politica independentă a României și relațiile româno-chineze, 1954-1975: Documente*, București, Arhivele Naționale ale României, 2008.
- Budura, Romulus Ioan, „Politica independentă a României și relațiile româno-chineze – Repere semnificative”, în N. Ecobescu (coord.), *România, supraviețuire și afirmare prin diplomatie în anii Războiului Rece, Comunicări, articole, studii*, vol. II, Fundația Europeană Titulescu, București, 2013, pp. 63-102.
- Cătănuș, Dan, *Între Beijing și Moscova, România și conflictul sovieto-chinez*, vol. I, 1957-1965, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2004.
- Cioculescu, Șerban Filip, *China de la «strălucirea ascunsă» la expansiunea globală*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2018.
- Croitor, Mihai, *România și conflictul sovieto-chinez (1956-1971)*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, Cluj-Napoca, Editura Mega și Editura Eikon, 2014.
- Ecobescu, Nicolae (coord.), *România, supraviețuire și afirmare prin diplomatie în anii Războiului Rece, Comunicări, articole, studii*, vol. II, București, Fundația Europeană Titulescu, 2013.
- Institutul Revoluției Române din decembrie 1989, *Angelo Miculescu, Ambasador la Beijing (Telegrame desecretizate 1982-1989)*, ediție îngrijită, colecția documentelor și studiu introductiv de Mihai Floroiu și Liviu Țăranu, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2019.
- Kissinger, Henry, *Despre China*, Ediția a II-a, București, Comunicare.ro, 2018.
- Liu, Yong, „Factorii care au influențat relațiile sino-române în anii '60”, în Nicolae Ecobescu (coord.), *România, supraviețuire și afirmare prin diplomatie în anii Războiului Rece, Comunicări, articole, studii*, vol. II, București, Fundația Europeană Titulescu, 2013, pp. 103-138.
- Liu, Yong, *Sino-Romanian Relations, 1950's -1960's*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2006.
- Moraru, Constantin, *Politica externă a României: 1958-1964*, București, Editura Enciclopedică, 2008.
- Munteanu, Mircea, „Romania and the Sino-American Rapprochement, 1969-1971: New evidence from the Bucharest archives”, în *Cold War International History Project Bulletin*, Issue 16, 2007/2008, pp. 403-411, disponibil la: <https://www.wilsoncenter.org/publication/bulletin-no-16-fall-2007winter-2008>, accesat la 23.06.2022.
- Osiac, Alina Floriana, *Sino-Romanian ties before and after 1989 – A special relation revisited*, 2019, disponibil la: [https://ul.qucosa.de/landing-page/?tx_dlf\[id\]=https%3A%2F%2Ful.qucosa.de%2Fapi%2Fqucosa%253A35171%2Fmets](https://ul.qucosa.de/landing-page/?tx_dlf[id]=https%3A%2F%2Ful.qucosa.de%2Fapi%2Fqucosa%253A35171%2Fmets), accesat la 25.06.2022.
- Sava, Radu, *Reflecții asupra relațiilor româno-chineze la 70 de ani de raporturi diplomatice. Convorbiri cu Excelența Sa Ambasadorul Romulus Ioan Budura*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2020.

⁹³ *Ibidem*, p. 25.